

**DE ROEM
VAN BOSKOOP**

Koen van Wijk

DE ROEM VAN BOSKOOOP

De geschiedenis
van een befaamd
kwekersdorp

NOORDBOEK

Inhoudsopgave

Deel 1   1911-1945

Bomen kweken in een woelige wereld

- 11 De rozenliefde van Frans Ferdinand
- 17 Van oertijd naar export
- 19 Exotische gewassen
- 27 Kwekers aan land
- 31 Oorlog en importbeperkingen
- 37 De Rijkstuinbouwwinterschool
- 41 Natte Teun en de God van de Hoek
- 50 Werkverschaffing
- 55 Bloemengodin Flora
- 59 Armoede en vernieuwing
- 63 Een onheilspellende indruk
- 65 'We moeten door'
- 69 Radio op zolder
- 73 De Voedselraad

Deel 2   1945-2000

Wederopbouw naar nieuwe hoogten

- 81 Opkrabbelen
- 83 Een nieuwe pakloods
- 88 'Naar Duitsland?!'
- 92 De klinkenpoetser
- 97 Nieuwe kansen over de grens
- 103 Enten en oculeren
- 108 Op de brommer naar Amsterdam
- 113 Paktijd
- 121 Van schuit naar vrachtwagen
- 123 Het tuincentrum
- 127 Drainagepotjes

- 132 Boskoop floreert
- 139 Een Boskoopse jongen
- 144 'Jongens, de hemel gaat open'
- 148 Een groter bedrijf
- 153 Wereldcentrum op dorpsniveau
- 157 Kweken voor liefhebbers
- 163 Schone schijn
- 169 De bomenzoekers
- 171 Van Flora Nova naar Plantarium
- 175 De tuinbouwgaiten
- 180 Een nieuwe generatie

Deel 3   2000 - 2024

Aanpassen aan de tijd

- 193 Een pico bello kwekerij
- 195 Verzameling van plantencollecties
- 198 Ilex-hagen op Paleis Het Loo
- 205 Verloren kroonjuwelen en nieuw elan

- 217 Verantwoording
- 219 Dankwoord
- 220 Literatuur
- 222 Overige bronnen
- 223 Fotoverantwoording
- 224 Colofon

Deel 1

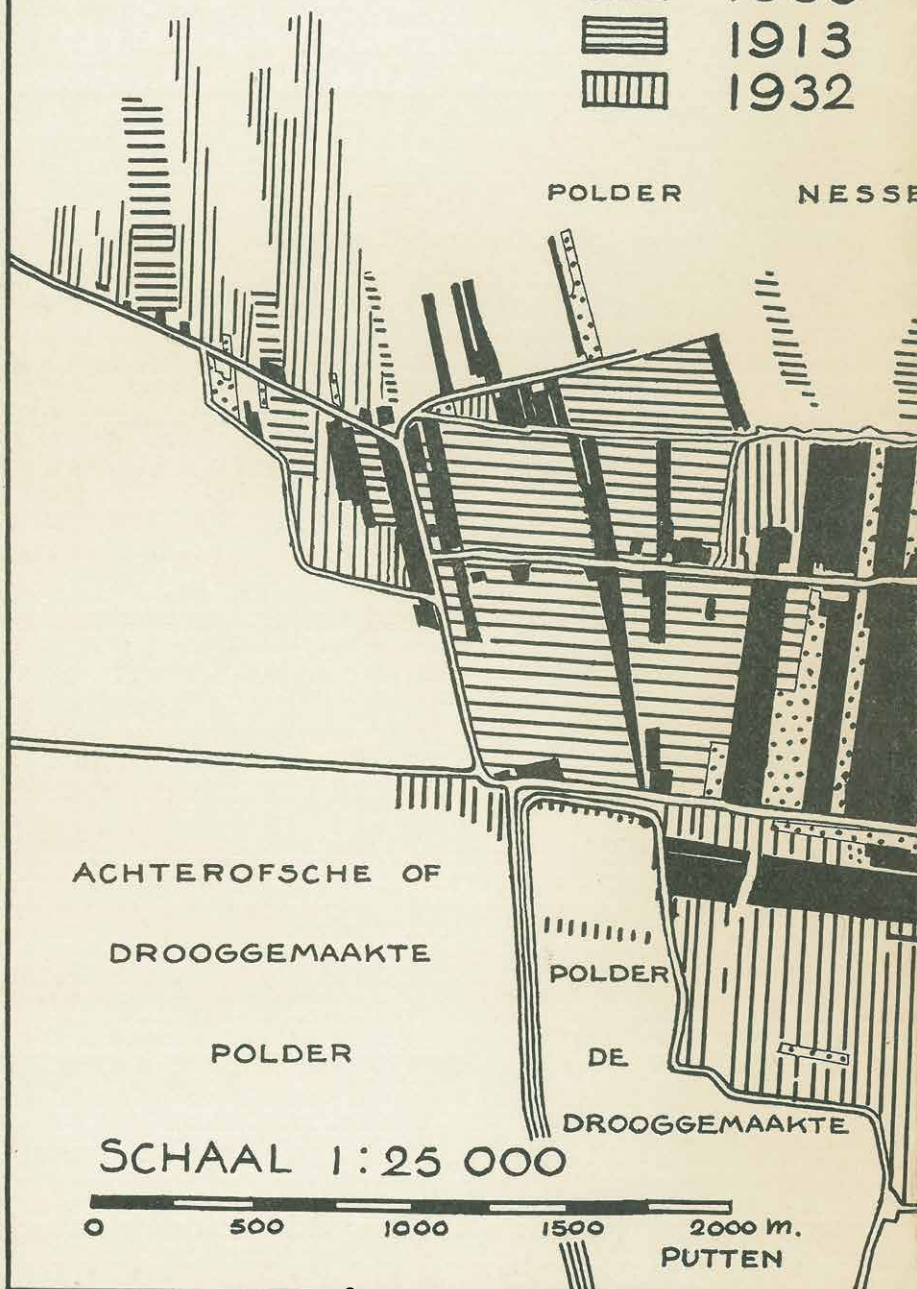
**Bomen kweken
in een woelige
wereld**

1911-1945

GRONDEN IN GEBRUIK BIJ

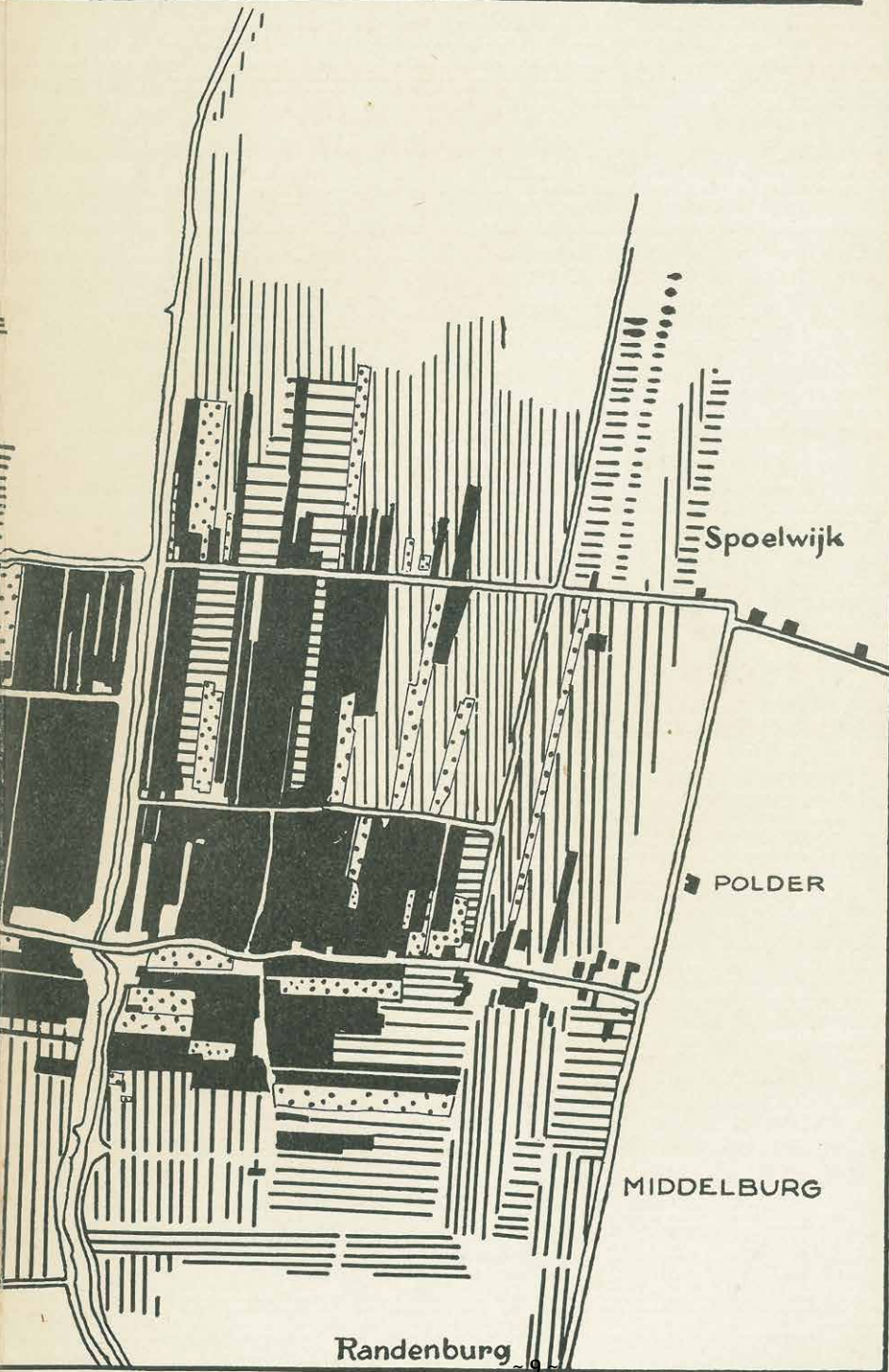
Rietveld

	1881
	1888
	1913
	1932

DE SIERTEELT. TE BOSKOOP.

EXPORT NAAR

AMERIKA

FRANKRIJK

OOSTENRIJK

DENEMARKEN

RUSLAND

ENGELAND

DUITSCHLAND

NOORWEGEN

ZWITSERLAND

ZWEDEN

1861 GROOTE 1911

BLOEMENTENTOONSTELLING

TE

BOSKOOF

VAN 6 TOT 20 APRIL 1911

GEREGELDE RETOURVERBINDING

PER **BOOT**

LEIDEN

HAARLEM

AMSTERDAM

ALFEN

BREUKELEN

GRAVENHAGE

BOSKOOF

WOERDEN

UTRECHT

GOUDA

ROTTERDAM

GOUDA-BOSKOOF-ALFEN

LITH. LANCKHOUT. DEN HAAG. JAN. BIKKERS. DECOR: ROTTERDAM.

Affiche voor de Grote Bloemententoonstelling van 1911, ontworpen door kunstacademiestudenten.

De rozenliefde van Frans Ferdinand

Met koortsachtige ijver was die vroege dinsdagochtend gewerkt om de bloemententoonstelling weer toonbaar te krijgen voor de komst van Frans Ferdinand. De drukte van het paasweekend had zijn sporen achtergelaten op de smalle gazons die de bloemperken afzooimden. De jubileumtentoonstelling, twee weken eerder op 5 april 1911 geopend, ging nu bijna aan haar eigen succes ten onder. Alleen al op tweede paasdag kwamen 13.000 bezoekers naar Boskoop die zich vergaapten aan de bloemenpracht in en rond het paviljoen aan de Zijde.

Juist op deze dag na het drukke paasweekend zou aartshertog Frans Ferdinand – troonopvolger van het keizerrijk Oostenrijk-Hongarije – zijn opwachting maken in het boomkwekersdorp. Tijdens dit hoge bezoek was welke schade dan ook zeer onwelkom, beseften de organisatoren. Met inzet van extra mankracht werden alle perken en gazons hersteld; verlepte en verwelkte planten werden vervangen door frisse, bloeiende inzendingen die nog bij kwekers in kassen achter de hand gehouden waren.

Alle moeite was niet voor niets. Die middag arriveerde de Oostenrijkse vorst met zijn imposante zwarte krulsnor, vergezeld door ‘tentoonstellingskoning’ Jan Hendrik van Nes, een van de vooraanstaande boomkwekers van het dorp. Deze Boskoper maakte net zo’n adellijke indruk als de kroonprins en leidde hem rond met een air alsof hij zelf blauw bloed door de aderen had stromen. Hij wist perfect hoe dat moest, dat bleek wel tijdens de openingsdag toen hij koningin Wilhelmina had ontvangen, samen met prins Hendrik, de beschermheilige van het evenement.

Frans Ferdinand was niet zomaar een chique gast, hij bleek een echte liefhebber. Al flanerend langs de rododendrons, de azalea’s, de rozen en de seringgen nam hij alle tijd. Geregeld deed hij een stap terug en richtte zijn blik op een specifieke bloem of plant. Het leek of hij daarbij de voorkeur had voor onopvallende, maar zeldzame soorten die het gewone publiek niet opmerkte. Zijn onpeilbare, staalblauwe ogen ver raadden niet direct een bloemenfanaat, maar hij was het!

Het tijdelijke paviljoen van de Groote
Bloemententoonstelling in 1911 aan De Zijde.

GEZICHT BIJ HET BINNENKOMEN: VOLLEGRONDS AZALEA'S IN SOORTEN ▫ VUE EN ENTRANT LES BÂTIMENTS: AZALÉES DE PLEINE TERRE
ANBLICK BEIM EINTRITT: FREILAND AZALEEN ▫ VIEW ON ENTERING THE BUILDINGS: HARDY AZALEAS

Een jaar na de bloemententoonstelling verscheen een
rijk geïllustreerd gedenkboek met teksten in vier talen.

Ongetwijfeld zag en onderging Frans Ferdinand hetzelfde als ieder ander die vanuit de koude voorjaarslucht het paviljoen achter de schitterend beschilderde houten voorgevel betrad. Bloemenzalen, van boven gedecoreerd met sierlijke draperieën, waar de temperatuur aangenaam was en het bloemendecor een sprookjesachtige indruk naliet. Wie er oog voor had, zag vurige tinten rood en geel die leken op te vlammen tussen het reine wit, het zachte groen en het felle paars. De geuren die de vele sering, rozen en jasmijnen verspreidden smolten samen tot één zoete bloemenadem. Alle zintuigen werden geprikkeld. De bloemenweelde kreeg dankzij het uitgekende ontwerp van de tijdelijke zalen alles waar ze recht op had. Het licht viel zacht en diffuus naar binnen, gefilterd door de witte doeken van het canvas dak. Dit dak vormde met vloer, gevels, de floratempel, het rosarium en het restaurant een organisch geheel waarin het fijn vertoeven was.

Frans Ferdinand genoot van de getoonde collectie die in het kleine kwekersdorp was gearrangeerd tot smaakvol geheel. Het was een kunst dat de veelheid aan kleuren en vormen niet op een bonte kermis uitgelopen was, maar een harmonieus mozaïek vormde. De troonopvolger was er zo vol van dat hij de volgende dag het bezoek nog eens dunnetjes overdeed, ditmaal met zijn Boheemse gemalin Sophie aan de arm. Zij moest zich voegen naar de bloemenliefde van haar echtgenoot, want hij was niet meteen verzadigd van de Nederlandse tuinbouw. Na Boskoop nam het stel, vergezeld door Van Nes, per automobiel nog een kijkje bij de groenteveiling in Loosduinen en ook de tulpenvelden van de Bollenstreek werden bewonderd. Tijdens de trip door Holland kocht Frans Ferdinand ook nog een grote partij rozenstruiken in Haarlem, voor de aankleding van zijn door parken en tuinen omgeven Jachtslot in het midden van Tsjechië.

De bezoekers kregen op de tentoonstelling vooral bloeiende planten en heesters te zien. Omdat er te weinig beschikbare kassen waren om de planten vooraf in bloei te trekken, was besloten de zalen de verwarmen. De inzendingen werden op kwaliteit gekeurd door een vijftigkop-pige jury met leden uit Nederland, België, Duitsland, Verenigde Staten, Denemarken, Engeland, Schotland, Finland, Frankrijk, Italië, Honga-

rije, Rusland, Zweden en Zwitserland. Vanuit Nederland waren onder anderen de chef-bloemisten van paleis Soestdijk, paleis Het Loo en paleis Noordeinde van de partij. Met uiteindelijk 60.000 bezoekers uit vele landen werd het bloemenfestijn niet alleen een feest voor de rijke en deftige gasten. Gewone vaklieden en bloemenliefhebbers wisten ook de weg naar Boskoop te vinden, waarvan het laatste deel van de reis in de meeste gevallen via de boot vanuit Gouda over de Gouwe verliep. Wie het zich maar permitteren kon schoof aan in de champagnebar. Ook jonge Boskopers uit de welvarende handelskringen vermaakten zich hier, meestal met centen en flessen bubbels die waren toegestopt door hun rijke vaders.

Veel bezoekers konden na hun consumpties in de bar of het restaurant de verleiding niet weerstaan om voor vertrek nog eens de show rond te wandelen. Daar lonkten de Chinese azalea's in goudgeel, de hemelsblauwe *Anemone hepatica*, het rood van de ontluikende Acers, de violette Catawbiense rododendron. In de zalen schitterde diep scharlakenrood naast gloedvol purper, ivoorwit en het zachtste roze. In al die bloemen die zo mooi en subtiel waren samengebracht scholen liefde en trouw, maar ook hartstocht, moed en zachtheid en dat alles door elkaar. Wie niet beter wist – of door de champagne was beneveld – dacht dat het altijd zo zou blijven. Maar de bijna bedwelmende indruk van de bloemententoonstelling was niet voor eeuwig. De zorgen van alledag bleven, net zoals de werkdagen van zes tot zes die tijdens de zomermaanden vanzelfsprekend waren op de Boskoopse kwekerijen.

★

De Groote Bloemententoonstelling van april 1911 was als een uitroep teken in deze jaren van snelle en hevige economische groei en ontwikkeling in de westerse wereld. Boskoop deelde daar op geheel eigen wijze in. Het evenement werd georganiseerd ter ere van het vijftigjarig bestaan van de Pomologische Vereniging en moest aan een breed en internationaal publiek laten zien waartoe dit kwekersdorp was uitgegroeid. Om liefhebbers uit binnen- en buitenland te lokken liet de organisatie door studenten van de Rotterdamse kunstacademie een kleurrijk affiche

ontwerpen in modieuze art-nouveaustijl. Ook verstuurde de organisatie persberichten in het Nederlands, Duits, Engels en Frans naar vele vak- en dagbladen. In alle hoeken van Europa tot in Noord-Amerika, Zuid-Afrika en Australië berichtte de pers over de komende happening in het Hollandse kwekersdorp.

Met de viering wilde de jubilerende vereniging het succes van Boskoop als kwekerscentrum onderstrepen. De tentoonstelling illustreerde ook de transitie van het sortiment. De vruchtbomenteelt, waar de organisatie haar naam aan dankte, had in de voorgaande jaren in hoog tempo plaatsgemaakt voor siergewassen. Door de uitbreidende export was het oppervlak aan boomkwekerijen in en rond Boskoop in de laatste decennia snel gegroeid. Inmiddels strekten de tuinderijen zich uit over zo'n 780 hectare, verspreid over beide oevers van de Gouwe. De bloei van het boomkweekcentrum zorgde voor werkgelegenheid en welvaart en maakte dat ook het inwonertal snel groeide. In 1900 telde het dorp 4364 zielen, in 1911 was dit opgelopen naar ruim 6000.

Twee jaar na de bloemententoonstelling was het weer groot feest in Boskoop, met het honderdjarige jubileum van het Koninkrijk der Nederlanden als aanleiding. Weer is er een grote tentoonstelling die volk uit alle windstreken naar het dorpje aan de Gouwe trekt. Ditmaal zijn het de rozen die de mensen in vervoering brengen. In het kielzog van wederom koningin Wilhelmina, nu met dochter Juliana aan haar zijde, zien 65.000 bezoekers in 1913 een enorme weelde aan bloeiende rozen. Met een primeur als extra trekpleister, want voor het eerst werden rozen getoond die waren geoculeerd op *Rosa rugosa*-onderstammen. Boskoop was de uitgelezen plek voor zo'n groots rozenevenement. Uit een voor de gelegenheid gemaakte kartering van het kwekerijgebied bleek dat hier op 140 hectare rozen werden geteeld. Bij elkaar zo'n 16,8 miljoen struiken, tegenover slechts 3 miljoen in de rest van Nederland.

Het waren jaren van grote technische vooruitgang, economische voor-spoed en ontplooiing van wetenschap en kunsten. Met groot enthousiasme werd op internationale tentoonstellingen aan een breed publiek getoond welke vorderingen de mensheid maakte. De bouw van de Eif-

Voorname gasten in het restaurant tijdens de Grootte Bloemententoonstelling van 1911.

feltoren voor de Wereldtentoonstelling van Parijs in 1888 zette de toon. Exponeren van kunst, cultuur, technische prestaties, maar ook bloemen en planten mocht voortaan een groots gebeuren zijn.

Maar dit belle époque zou niet lang meer duren. Want met alle ambitie en expansiedrift in de landen op het Europese continent steeg ook de spanning tussen de volkeren en uitgerekend Frans Ferdinand kreeg als eerste de kogel. Na de moordaanslag op de Oostenrijkse troonopvolger tijdens zijn bezoek aan Sarajevo in juni 1914 brak de Grote Oorlog uit. De ‘mooie tijd’ werd gesmoord in bloedvergieten. Het wapengekletter tussen de Europese grootmachten Duitsland, Oostenrijk-Hongarije, Frankrijk, Engeland en Rusland trok ook een zware wissel op het neutrale Nederland en de boomkwekers van Boskoop en omstreken.

Van oertijd naar export

Aan de grote tentoonstellingen die duizenden mensen naar Boskoop trokken, ging een lange historie vooraf. De boomkwekerij als zelfstandige bedrijfstak bestond in het dorp al eeuwen. De verkoop van een partij fruitbomen in 1466 is hiervan het oudste overgeleverde bewijs. Het ging om de aankoop van tien peren- en tien appelbomen, die door de abdis van de Abdij van Rijnsburg werden afgerekend met de Boskoopse schout Jan die Backer. Het was de jonkvrouwe Elisabeth van Mathenesse die in die dagen als abdis van Rijnsburg het vrouwenklooster aldaar bestierde. Het adellijke nonnenklooster beschikte over verscheidene boomgaarden en Elisabeth spande zich in om deze uit te breiden en de beste soorten aan te planten.

Het ambacht Boskoop was in de vijftiende eeuw eigendom van de abdij en dat bracht de abdis jaarlijks naar het dorp voor het innen van de belastingen. In die dagen telde de nederzetting slechts enkele tientallen lage houten huizen met rieten daken, gelegen rond een stenen kerk vlak bij een eenvoudige houten brug over de Gouwe. Daaromheen lagen de landerijen waar de boeren hun vee weidden en gewassen als granen, hennep en peulvruchten verbouwden. Om hun erven en landerijen te kunnen beplanten met schaduwbomen, heggen en windkeringen en om in hun eigen fruit te voorzien hadden zij zich ook aangeleerd hun eigen struiken en fruitbomen op te kweken.

Zo stuitte Elisabeth ook op de mooie vruchtbomen die zij graag rond de abdij wilde planten en waar de edele vrouw de nodige schellingen voor overhad. Het zou de geboorte zijn van een nieuwe bedrijfstak in het dorp. De hoge prijzen die de boompjes opbrachten in vergelijking met de andere landbouwinkomsten waren voor de boeren een aanmoediging om meer op te kweken dan alleen voor eigen gebruik.

De eeuwenlange 'heerschappij' van de abdis van Rijnsburg bracht nog een ander geluk. Anders dan in vele omliggende omstreken werd de veenbodem in het ambacht Boskoop nooit afgegraven voor de turfwinning. Dat het veenpakket door vermenging met klei en zand hier minder geschikt was als brandstof, speelde wellicht mee. In elk geval

gaven de edele vrouwen van de Abdij van Rijnsburg in al hun wijsheid nooit toestemming voor vervening. Het eenmalige gewin van brandbare turf zou waardeloze waterplassen achterlaten. In plaats daarvan koesterde de abdij de vruchtbare veengrond, waarvan ze zelf dus ook de fruitbomen zoals appel-, peer-, kers- en andere fruitgewassen voor hun kloostertuinen betrokken.

Dit alles maakte van Boskoop niet meteen een boomkwekersdorp, maar de kiem was aanwezig. Een nieuwe impuls kwam van dichtbij. Buurstad Gouda was als elke middeleeuwse stad omgeven door tuinderijen en kwekerijen om de eigen bevolking van voedsel te voorzien. Toen de stad in de bloei van de zeventiende eeuw ruimte nodig had voor stadsuitbreiding en de aanleg van vestingwerken, weken de Goudse boomkwekers uit naar Boskoop. Stap voor stap groeide het dorp uit tot boomkweekcentrum, geholpen door de grondsoort, een concentratie van kennis en kunde en het vaarwater van de Gouwe.

Lange tijd voerde de opkweek van fruit- en laanbomen de toon aan. De kwekers liften mee op de welvaartsgroei die de Gouden Eeuw meebracht. Rijke kooplieden stichtten buitenplaatsen, waar zij hun siertuinen rijkelijk laten beplanten met heggen, labyrinten en berceaus. Nederlandse steden groeiden en werden uitgebreid. Nieuwe lanen werden beplant met bomenrijen, pleinen kregen plantsoenen met bloeiende heesters.

Van wat boeren die hun eigen groen opkweekten groeide de boomteelt in de zeventiende en achttiende eeuw uit tot tientallen gespecialiseerde kwekerijen. Kopers konden in Boskoop terecht voor appel-, peren-, perziken- en pruimenbomen, maar ook voor bomen en struiken als es, eik, beuk, kastanje, hulst, plataan, walnoot, klimop en kamperfoelie.

Exotische gewassen

Aan het begin van negentiende eeuw, na de jaren van de Bataafse Republiek, was de Hollandse welvaart ernstig verbleekt. Nederland was verarmd en leed onder stilstand. Dat had ook zijn weerslag op de Boskoopse kwekers, die in deze jaren routinematig voortsukkelden en vasthielden aan de vruchtboomteelt. Lange rijen hoogstamfruit, daartussen aardbeien afgewisseld met bessenstruiken bepaalden het beeld op de kwekerijen.

Maar de handel was ingezakt en vernieuwing was nodig. De impulsen die zo nodig waren, kwamen dit keer uit het buitenland. Schoorvoetend kwam de teelt van sierteeltproducten op gang. Dankzij contacten met buitenlandse kwekers verschenen mondjesmaat nieuwe ‘exotische’ soorten op de Boskoopse kwekerijen, plantensoorten die eerder vanuit overzeese gebieden naar Europa waren gehaald. Onder meer door de Duitse geneesheer en botanicus Philipp Franz von Siebold, die allerlei flora in Japan verzamelde. De al aanwezige buxus, taxus en hulst kregen zo gezelschap van bloeiende schoonheden als rododendron, azalea, Andromeda en Hydrangea.

Om die exotische soorten in West-Europa te kunnen kweken kwam de kunst van het zaaien, stekken en enten onder glas in praktijk. De technieken ontwikkelden zich eerst vooral in Gent. De Belgische universiteits- en handelsstad was uitgegroeid tot het kenniscentrum voor horticultuur. Halverwege de negentiende eeuw kwam hier de vermeerdering en veredeling van Camellia, rododendrons, azalea’s, coniferen goed van de grond en deze bereikte ook Boskoop. Maar een succes werd het niet zomaar, daarvoor ontbrak het aan de juiste kennis onder de Boskoopse kwekers, die vooral leunden op de traditie van hun voorouders. Het waren ongeschoolde mannen, harde buitenwerkers die in strijd met de elementen hun gewassen opkweekten.

Rozenlaan in de jaren '20. De huizen en voortuinen illustreren de bloeiperiode van het begin van de twintigste eeuw.

Boskoop anno 1925, gezien vanuit de 'vliegmachine'.